

30. Europa – 1 połowa XIX w. Kongres Wiedeński – zjazd 16 państw w l. **1814-15** w celu ustalenia nowych zasad po pokonaniu Napoleona Bonaparte. Przedstawiciele – car Aleksander I (Rosja), Klemens Metternich (Austria). Wprowadzono zasady: restauracji dynastii (wracają władcy obaleni przez Napoleona), legitymizmu (władza monarchy jest legalna i nienaruszalna), równowagi sił w Europie. Cel- zabezpieczenie spokoju wewnętrznego w państwach i zewnętrznego – między państwami. Powołanie Świętego Przymierza w celu obrony zasad Kongresu. Utworzono Królestwo Niderlandów (Belgia i Holandia), Francji odebrano tereny zdobyte po rewolucji; zlikwidowano Księstwo Warszawskie. Na terenie państw niemieckich – zlikwidowano Związek Reński a wprowadzono Związek Niemiecki pod przewodnictwem Prus. Powstała neutralna Szwajcaria. Zniesiono handel niewolnikami.

Z Księstwa Warszawskiego odłączono Wielkopolskę i oddano ją Prusom jako Wielkie Księstwo Poznańskie, z Krakowa i okolic utworzono Rzeczpospolitą Krakowską (istniała do 1846 r.), z reszty ziem utworzono Królestwo Polskie połączone z Rosją unią personalną (car Rosji był królem w Polsce).

Nowe idee: liberalizm (*liber* – wolny; prawo człowieka do samodzielności, brak przymusu i ingerencji państwa w gospodarkę), socjalizm (*societas* – wspólnota; nowe społeczeństwo bez podziału na klasy; nowa gospodarka bez podziału na kapitalistów i robotników, wspólna własność środków produkcji), idee narodowe (prawo członków danego narodu do poszanowania ich praw czy do posiadania własnego kraju - utworzyć go po raz pierwszy lub odzyskać – np. Polacy). W 1822 r. Grecja rozpoczęła wyzwalanie się spod okupacji tureckiej, która zakończyła się w 1830 r.

Rewolucje 1830 - We Francji wybuchła rewolucja lipcowa -> nowym władcą został Ludwik Filip I, a kraj stał się monarchią konstytucyjną. Belgia rozpoczęła bunt i w efekcie odłączyła się od Holandii. Wystąpienia te były sprzeczne z zasadami kongresu (gł. legitymizmu); car zaplanował wykorzystanie swojego wojska przeciwko rewolucji francuskiej.

Wiosna Ludów 1848 r. – przyczyny: niepopularność rządów królewskich, działalność ugrupowań konspiracyjnych wśród warstw średniozamożnych, nieurodzaj w 1847 r. -> głód; liberałowie i demokraci domagają się praw politycznych. WL miała miejsce we Francji, w państewkach włoskich, niemieckich, w cesarstwie austriackim oraz w zaborze pruskim i austriackim. Władcy początkowo ulegali buntującym się mieszkańcom. We Francji wprowadzono republikę, powszechne prawo wyborcze i wolność prasy. Ludwik Napoleon Bonaparte został wybrany prezydentem w XII 1848 r., po 4 latach ogłosił się cesarzem.

W Austrii, władzę po demonstracjach stracił kanclerz Metternich; nowym cesarzem został Franciszek Józef I. Wcześniej jednak wprowadzono konstytucję i dwuizbowy parlament, a chłopci zostali uwłaszczeni. Węgrzy próbowali uzyskać wolność od Austrii, mimo wielu walk (z udziałem Polaków) zostali pokonani przez wojska rosyjskie cara Mikołaja I, na prośbę cesarza Austrii. Węgrzy stracili swobody. Dopiero w roku 1867 uzyskali autonomię zaś Austria przekształciła się w Austro-Węgry.

Na ziemiach niemieckich - król Prus zwołał na krótko parlament. W grudniu 1848 r. nadał (oktrojował) konstytucję i wprowadził najważniejsze prawa. W innych państwach zwołano ogólnoniemiecki parlament, uchwalił on konstytucję, ale władcy nie zechcieli przyjąć władzy w tym państwie, interweniowała armia pruska i rozwiązano parlament. Polacy w czasie WL: w Austrii chłopci zostali uwłaszczeni; w zaborze pruskim – po chwilowej współpracy z niemieckimi rewolucjonistami - doszło do walk prusko-polskich, w wyniku których Polacy utracili uzyskane swobody (zapowiedź **autonomii**).

31. Cywilizacja przemysłowa: cywilizacja (poziom rozwoju społeczeństwa) oparta o rozwój przemysłu (szybka produkcja z wykorzystaniem wynalazków, nowe odkrycia). W I poł. XIX w. – wynalazki oparte na zastosowaniu silnika parowego (para wodna), np. parowóz, turbina wodna; potem prądu – prądnica, transformator, silnik elektryczny. W II poł. – o ropę naftową i gaz: silnik spalinowy, kuchenka gazowa, tramwaj elektryczny. Skutek – szybkość produkcji, rozwój kapitalizmu i masowość kultury (fotografia, telegraf, **telefon (1876)**, radio, itd.). Wpływ na życie codzienne – ulepszenie sprzętów domowych, puszkowana żywność, maszyna do szycia, rower, agrafka, zapalki, lampa naftowa, pasteryzacja, margaryna, **żarówka (1879)**, Coca-Cola itd.). Wpływ na rolnictwo (żniwiarka, nawozy sztuczne, itd.), wpływ na medycynę – higiena, strzykawka, szczepionki, prześwietlenia (Promienie X). Wpływ na inne dziedziny – rewolwer, karabin, dynamit, torpeda, beton zbrojony. Nowe idee - teoria ewolucji (K. Darwin), pozytywizm w literaturze; realizm, impresjonizm, symbolizm w sztuce. Plusy rozwoju – **masowość**, szybkość

produkcji, konsumpcja, powiększanie się miast (urbanizacja) i ich rozwój oraz upiększanie (np. parki zieleni), powrót do igrzysk olimpijskich, inne. Minusy – klasa robotników (proletariat) ma niskie płace, długą pracę; rozwój miast przemysłowych wiązał się z degradacją środowiska naturalnego.

Zmiany warunków życia różnych grup społecznych w XIX w. Klasy społeczne - kapitaliści (bogaci właściciele, przedsiębiorcy) – życie w luksusie; robotnicy (proletariat) – ciężkie warunki pracy i mieszkania, niskie płace. Karol **Marks** i Fryderyk Engels jednoczą partie robotnicze dążące do socjalizmu w I Międzynarodówkę. Głoszą hasła marksizmu i komunizmu – zmiany ustroju kapitalistycznego na drodze rewolucji proletariackiej (robotniczej). Chcą wprowadzenia społeczeństwa bez klas z **dyktaturą proletariatu** (władza w ręce robotników), co udało się Leninowi i bolszewikom w Rosji, w 1917 r.

32. Europa i świat – **Wojna secesyjna** w USA (**1861-65**) między stanami północnymi (uprzemysłowionymi) a południowymi (rolniczymi z niewolnikami). Secesja (wystąpienie) stanów południowych z Unii i stworzenie przez nich Konfederacji. Druga różnica - demokraci (centrolewica, średniobogaci) przeciwko republikanom (centroprawica, bogaci obywatele). Trzecia – sprawa cła na handel między USA a W. Brytanią. Republikański prezydent - Abraham Lincoln - w **1863r** ogłosił zniesienie niewolnictwa, za co został zamordowany. Skutki: początkowy upadek stanów południowych, a potem ich odbudowa dzięki przemysłowi z północy; rasizm; powiększanie się USA na zachód (Dziki Zachód) i zepchnięcie Indian do rezerwatów.

Kolonializm - Europa (najpierw Portugalia i Hiszpania) od wielkich odkryć geograficznych rozpoczęła zakładanie na odkrytych terenach – kolonii – obszarów zamorskich, dokąd przesiedlali się mieszkańcy, lecz pozostających własnością metropolii (państwa podbijającego). Europa czerpała z kolonii surowce naturalne i tanią siłę roboczą. Sprzedawała tam swoje towary (rynek zbytu), narzucała swoje prawa i kulturę (porządek utrzymywały wojska kolonialne), niszcząc kultury miejscowe - w ten sposób kraje kolonialne nie rozwinęły własnej gospodarki i dziś w większości są krajami ubogimi (trzeciego świata). Do 1815 r. istniał handel niewolnikami. Za wolnością ludności czarnoskórej opowiedzieli się abolicjoniści ze stanów północnych. Imperium kolonialnym była Wielka Brytania; jej „perłą w Koronie” były Indie. Chinom zostały narzucone prawa, wyniku których Chiny stały się terenem handlu większych państw (polityka otwartych drzwi). Rodzaje podporządkowania podporządkowane – kolonie, dominia, protektoraty.

Zjednoczenie Włoch (1859-1871). Inicjatywa **Piemontu** czyli Królestwa Sardynii (premier C. Cavour; król Wiktor Emanuel II). Pokonanie Austrii we współpracy z Francją. Plebiscyty w księstwach Parmy, Modeny i Toskanii za połączeniem się z Piemontem. Giuseppe Garibaldi na czele wyprawy „tysiąca czerwonych koszul” przyłącza Królestwo Obojga Sycylii do Piemontu. **W 1871 r.** Rzym staje się stolicą, a papież ogłasza się „więźniem Watykanu” – ograniczenie terytorium Państwa Kościelnego istniejącego od 756 r. Włochy były monarchią konstytucyjną. Zjednoczenie Niemiec – główny inicjator – Prusy na czele z królem Wilhelmem I Hohenzollernem i premierem Otto von Bismarckiem – zjednoczenie państw niemieckich „krwią i żelazem”. Prusy z Austrią zaatakowały Szwecję. Potem Prusy pokonały Austrię (Sadowa 1866 r.). Zlikwidowano Związek Niemiecki i przekształcono go w Związek Północnoniemiecki pod przewodnictwem Prus. Wojna Prus z Francją (po depeszy emskiej) – przegrana Francji, a jej cesarz Napoleon III dostał się do niewoli. Wygrane Prusy ogłosiły w Wersalu, we Francji, fakt utworzenia zjednoczonego państwa niemieckiego – Cesarstwa Niemieckiego z cesarzem Wilhelmem I – **styczeń 1871 r.** Przedstawiciele państw niemieckich utworzyli Radę Związkową, wybrano wspólny sejm, na czele rządu stanął kanclerz – Bismarck.

33. Ziemie polskie po Kongresie Wiedeńskim – Wielkie Księstwo Poznańskie (początki rozwoju przemysłu, inicjatywy polskich przedsiębiorców – m.in. Hipolit Cegielski); Rzeczpospolita Krakowska – pod zarządem trzech zaborców -> największe swobody dla Polaków. **Królestwo Polskie** - pozostała część Księstwa -> unia personalna z Rosją. Car Aleksander I nadał Polakom liberalną konstytucję (istniała do 1832 r.), lecz jej nieprzestrzeganie doprowadziło do wybuchu powstania listopadowego. Królestwo miała własną armię, polskich urzędników, sejm, pieniądze, oświatę. Wspólna z Rosją była polityka zagraniczna. W Królestwie rozwinęły się ośrodki przemysłowe, np. Zagłębie Dąbrowskie (metalurgia), w okręgu łódzkim – przemysł włókienniczy (eksportowano jego surowce do Rosji), ponadto

przemysł drzewny. Na wsi chłopci nadal nie byli uwłaszczeni - słabe rolnictwo. W oświacie – Uniwersytety w Warszawie i w Wilnie; w literaturze – romantyzm, w sztuce – klasycyzm.

34. Powstania listopadowe i styczniowe:

Nazwa	listopadowe	styczniowe
Data wybuchu	29/30 listopada 1830 r.	22/23 stycznia 1863 r.
Czas zakończenia	Październik 1831	Do jesieni 1864 r.
Przyczyny wybuchu	Łamanie zasad konstytucji przez cara i ks. Konstantego. Powstanie konspiracyjnych organizacji -> Łukasiewskiego, Wysockiego. Przygotowanie rozpoczęcia powstania.	Manifestacje patriotyczne w Warszawie i ich tłumienie przez wojska rosyjskie. Działalność Białych i Czerwonych. Branka (A. Wielopolski)
Miejsce wybuchu	Warszawa.	Wiele miejsc równocześnie.
Organizator powstania	Sprzysiężenie Podchorążych Piotra Wysockiego .	Komitet Centralny Narodowy przekształcony w Rząd Tymczasowy
Charakter walk	Armia polska przeciwko armii rosyjskiej.	Walki partyzanckie (kosynierzy) przeciwko wojskom rosyjskim.
Przywódcy	Wodzowie Naczelni: Chłopicki, Skrzynecki, Rybiński, Krukowiecki.	Dyktatorzy: Langiewicz, Mierosławski, Traugutt
Teren objęty powstaniem	Królestwo Polskie, bitwy: Grochów, Stoczek, Ostrołęka; partyzantka na Litwie – Emilia Platter	Większość Królestwa Polskiego, Litwa
Wynik powstania	Przegrana; Warszawę zdobywa Paskiewicz (reduta Ordona)	Przegrana.
Skutki powstania	Likwidacja konstytucji, likwidacja polskiego wojska i sejmu. Stan wyjątkowy. Paskiewicz – księciem warszawskim. Budowa cytadeli w Warszawie. Wielka Emigracja.	Car uwłaszczył 2.03. 1864 r. chłopów. Poległo ponad 20 tys. powstańców. Tysiące zesłano na Syberię. Konfiskata majątków. Żałoba narodowa. Rusyfikacja.
Urzędujący car Rosji	Car Mikołaj I	Car Aleksander II

Nurty i postacie **Wielkiej Emigracji**. Po upadku powstania listopadowego opuścili Królestwo Polskie (tysiące osób): głównie szlachta, powstańcy, politycy, pisarze i inni. Różne postawy i poglądy emigrantów (nurty): **demokraci** – Komitet Narodowy Polski (KNP), Młoda Polska czy Zemsta Ludu Joachima Lelewela; później jego część utworzyła w 1832 r. Towarzystwo Demokratyczne Polskie (TDP) z Wiktorem Heltmanem na czele. W Wielkim Manifeście twierdzono, że Polacy odzyskają niepodległość, Polska będzie demokratyczna, bez pańszczyzny, a chłopci będą uwłaszczeni. Wysyłali emisariuszy do kraju (Dembowski, Kamieński), którzy rozpoczęli w 1846 r. Powstanie Krakowskie zakończone upadkiem Rzeczypospolitej Krakowskiej.

Gromady Ludu Polskiego Stanisława Worcella – chcieli wywołać na ziemiach polskich powstanie i rewolucję w rolnictwie.

Hotel Lambert księcia Adama Jerzego Czartoryskiego – ugrupowanie arystokratów i ziemiaństwa. Chcieli w przyszłej Polsce monarchii konstytucyjnej. Liczyli, że obce państwa, poprzez naciski dyplomatyczne, wpłyną na cara, lub po przeprowadzeniu wojny obcych państw z Rosją – Polacy odzyskają państwo. Wysyłali emisariuszy do kraju. Emigranci działali we Francji (głównie), Wielkiej Brytanii, Belgii, Szwajcarii, Turcji czy USA. Na emigracji tworzyli: Mickiewicz, Słowacki, Krasiński, komponował Chopin.

35. Życie pod zaborami – **rusyfikacja** – wynarodowienie (j. rosyjski, zmian nazwy Królestwa Polskiego na Kraj Przywiślański); **germanizacja** - wynarodowienie – Kulturkampf, Drzymała, strajk dzieci we Wrześni, „Rota” Marii Konopnickiej; **autonomia** (częściowa wolność) **w Galicji (od 1869 r.)**; pozytywizm, praca organiczna, praca u podstaw, lojalizm, trójlojalizm. Powstanie polskich partii politycznych (socjalistycznych – „Proletariat”, PPS, potem rozłam na kierunek międzynarodowy – internacjonalistyczny SDKPiL i narodowy PPS; ludowych: SL, PSL, narodowych: ND, SND).

36. Europa i świat na przełomie XIX i XX w. – pozytywizm, kolonializm, podporządkowanie gospodarki Japonii Ameryce. Powstanie w Europie Trójprzymierza (państwa centralne: N. A-W.W) i Trójporozumienia (WB.F.R.). Wojna rosyjsko - japońska. Rewolucja w Rosji w 1905 r. – krwawa niedziela. Kocioł bałkański. Pierwsza i druga wojna bałkańska. Zamach w Sarajewie.

37. Pierwsza wojna światowa i jej skutki. Zamach w Sarajewie (28.06.1914 r.) na arcyksięcia **Franciszka Ferdynanda** -> ultimatum dla Serbii -> wypowiedzenie wojny -> wojna błyskawiczna we Francji zmienia się w pozycyjną oraz w walkę na dwa fronty (także z Rosją). Zatrudnienie kobiet w przemyśle, nowoczesna broń (samoloty, torpedy, czołgi); wojna podwodna; przystąpienie USA do wojny. Bezwarunkowa kapitulacja Niemiec w Compiègne pod Paryżem – **11.11.1918 r.** Konferencja pokojowa w Wersalu -> traktat wersalski (28.06.1919 r.) – kary dla Niemiec, zgoda na **powstanie państw** – w tym **Polski**. Powstanie Ligi Narodów – organizacji broniącej pokoju.

38. Rewolucje rosyjskie. – **1917 r.** zła sytuacja na froncie -> rewolucja lutowa -> abdykacja cara Mikołaja II -> okres dwuwładzy -> działalność bolszewików z Leninem na czele -> rewolucja październikowa i przejście władzy przez bolszewików/komunistów -> aresztowanie Rządu Tymczasowego, delegalizacja innych partii, obowiązek pracy i kartki na żywność → wycofanie się Rosji z wojny z państwami Trójprzymierza (traktat brzeski) – **3 marzec 1918 r.** Wojna domowa.

39. Sprawa Polska w czasie I wojny światowej. Dwie **orientacje**: Roman Dmowski – prorosyjska; Józef Piłsudski – proaustriacka. **Legiony Polskie** (I,II,III Brygada). We Francji – z emigrantów powstała Armia Błękitna Józefa Hallera. Komitet Narodowy Polski (KNP) na czele z Dmowskim uznany został za reprezentację państw polskiego. W czasie wojny – Królestwo zajęte przez Niemców. Cesarzowie ogłosili „**Akt 5 listopada 1916 r.**” i utworzyli Radę Regencyjną (rząd), aby Polacy wstępowali do wojsk państw centralnych. Piłsudski aresztowany. Komuniści rosyjscy oficjalnie przyznają Polakom prawo do niepodległości, jednak chcą wprowadzić wszędzie komunizm, więc ta sprawa jest niedoprecyzowana, potem – traktat brzeski. **W styczniu 1918 r.**- orędzie noworoczne prezydenta USA – Wilsona, w pkt. 13 mowa o niepodległej Polsce z dostępem do morza. Konferencja w Wersalu przyznała Polsce Pomorze Gdańskie (bez Gdańska), Wielkopolskę. Na terenach Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego, Warmii i Mazurach miały być plebiscyty ludności.

Główne pojęcia: Kongres wiedeński, liberalizm, socjalizm, konserwatyizm, komunizm, marksizm, unia personalna, opozycja/konspiracja, Spisek Podchorążych, Wielka Emigracja, Wiosna Ludów, ruchy narodowe, ruchy narodotwórcze, parlament, okrojowana konstytucja, uwłaszczenie, demokratyzacja życia, zjednoczenie, autonomia, cywilizacja przemysłowa (wiek pary, wiek elektryczności), wojna secesyjna, abolicjonizm, niewolnictwo, Unia i Konfederacja, branka, wynarodowienie – rusyfikacja lub germanizacja, pozytywizm, praca organiczna, praca u podstaw, urbanizacja, pasteryzacja, Wielka wojna (wojna błyskawiczna, wojna pozycyjna, wojna podwodna, akt 5 listopada, orędzie noworoczne, orientacja prorosyjska, orientacja proaustriacka, traktat wersalski, I Brygada, Armia Błękitna. Rewolucje: lipcowa (fr); z 1905 – w Rosji, lutowa (1917 r.), październikowa/bolszewicka (1917 r.). Trójprzymierze: Niemcy, Austro-Węgry, Włochy, (potem Turcja, Bułgaria). Trójporozumienie – Entente („*Entente cordiale*”- **porozumienie serdeczne**) - Francja, Wielka Brytania, Rosja (do rewolucji bolszewickiej), potem Włochy.